

Александар МИЛАНОВИЋ
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

АНГЛИЦИЗМИ У РЕЧНИКУ СТРАНИХ РЕЧИ (1914) ВЕСЕЛИНА ЂИСАЛОВИЋА

1. Период од краја XIX до почетка XX века вишеструко је значајан за развој целокупне српске културе, а нарочито за развој српскога стандардног језика. Стабилизација државе и формирање Београда као престонице која тежи западноевропским моделима, али уз чување културне традиције, условили су процват науке и уметности. Све се то морало одразити и на промене у језику самом и на промене око језика, оне везане за његово описивање и тумачење, а од свих промена за тему о англицизмима и њиховим лексикографским потврдама најзначајније су две карактеристике епохе.

1.1. С једне стране, у питању је епоха која се у србистици назива епохом „београдског стила”. Данас већ устаљени наводници при именовану сугеришу читаоцу да у питању није био никакав *стил*, иако су појаву управо тако именовали њени први тумачи, већ да је то била *епоха* у развоју стандардног језика у којој актере промена – књижевнике, научнике, новинаре и публицисте – нису повезивале никакве заједничке стилске црте (Милановић 2018). Током ове епохе српски стандардни језик се убрзано *модернизовао* и *интелектуализовао*, што су процеси који су подразумевали и снажнији продор нових речи странага порекла. Како су се српски научници и књижевници у овом периоду све више окретали Француској, нарочито је осетан био продор нових галицизама у језик српске књижевности, науке и публицистике. Недовољно је, међутим, истакнуто, да су у српски језик почели улазити и бројни нови англицизми.

1.2. С друге стране, током периода краја XIX и почетка XX века повећано је и интересовање за стандардизацију српског језика: Стојан Новаковић објавио је у два издања *Српску граматику* (1894, 1902), која је донела и обресе српског правописа, а отпочет је и рад на изради вишето-

ног речника књижевног и народног језика под окриљем Српске краљевске академије. Актуелне промене у самом језику у таквој атмосфери нису могле остати непримећене, па је током овог периода почело расти интересовање и за статус речи страног порекла, које се од тада не смањује. Први забележен речник страних речи објављен је у Панчеву 1878. године под насловом *Речник страних речи које се употребљавају у нас у говору, у новинама, повременим списима и у књигама објашњен онима, који те речи не разуму*. Следе потом „рјечници Грчића, Шерингера, Ковчића, Ћисаловића, па све до Вујаклије, Алексића, Клаића, Клајна и Шипке” (Бајић 2010: 42). Првим речницима са наведеног списка мора се додати и *Речник страних речи и израза* Мите Лукића и Драгољуба Обрадовића, објављен у угледној београдској Издавачкој књижарници Геце Кона 1928. године. Број речника страних речи сведочи о повећаном интересовању читалачке публике, што додатно потврђује и број поновљених издања појединих речника. Ваља, међутим, истаћи да ове речнике нису писали школовани лексикографи и да, будући да најчешће не сазнајемо обим корпуса, изворе и критеријуме за селекцију грађе, представљају врло специфично сведочанство о речницима страних речи.

3. Један од несумњиво најпопуларнијих речника страних речи објавио је у чак пет издања данас сасвим заборављени „главни школски надзорник” проф. др Веселин Ћисаловић (1873–1945).¹ Прво издање *Речника страних речи у српском језику* објављено је 1914. као „издање књижаре и штампарије учитељског деоничарског друштва ’Натошевић’ у Новом Саду”, а пето, „знатно проширено издање” код истог издавача 1939. године. Дакле, у размаку од чак двадесет и пет година овај речник одолевао је конкуренцији, а његов очит успех на тржишту условио је да Ћисаловић 1921. објави у Новом Саду, сада као „издање Књижарско-издавачког друштва ’Просвета’”, и *Цепни речник туђих речи и израза*. Поред наведених речника, Ћисаловић је напореда објавио и више српско-немачких и српско-мађарских речника.²

Прво издање Ћисаловићевог речника прати сасвим кратак „Поговор”, дат на последњој, 292. страни, из којег добијамо тек обриси теоријско-методолошког оквира примењеног у изради речника. О корпусу се ту каже

---

¹ Шкрти доступни подаци које нуди *Српски биографски речник*, том 3, на страни 501, сведоче да је Ћисаловић рођен у Сомбору 1873, да је основну школу и гимназију завршио у родном граду, а потом студије класичне филологије, филозофије и педагогије у Будимпешти 1896. године, као стипендиста Текелијанума. Од 1901. радио је као професор на Српској великој гимназији у Новом Саду, од 1910. као главни школски референт за Карловачку митрополију, а од 1919. као виши просветни инспектор Министарства просвете за Бачку. Написао је неколико школских приручника, буквава, читанки и уџбеника за наставу латинског, историје и географије. Умро је у Новом Саду 1945. године.

² Уп. нпр. *Речник српског и мађарског језика, I део: Мађарско-српски речник* из 1914. године.

следеће: „Речник овај обухвата туђинске речи што се читају у српским новинама, књигама и народним песмама и што се чују у друштвеном говору.” Даје се сасвим кратак осврт и на изворе и литературу: „Извори при састављању овога речника била су у првом реду ова дела: Gressler-Fremdwörterbuch 17. Auflage Langensalza 1912. и Јован Грчић Речник страних речи, Н. Сад 1905. Стална помагала, у које сам час по загледао, била су ова дела: велики речници туђинских речи у немачком језику од Petri-а и Neuse-а и Brockhaus-ов Konversations-Lexicon.” Прокоментарисана је и форма одреднице, а наведена су и основна начела при изради речничког чланка, као и информације које он нуди: „При састављању овог речника нарочито се пазило на тачну ознаку фактичког као и правилног изговора, на ознаку порекла, уколико је то било могуће, на збијену краткоћу и јасност у тумачењу.”³ Вероватно је требало да формулација у којој се истиче како „нарочито се пазило на тачну ознаку фактичког као и правилног изговора” речнику обезбеди и ауторитет нормативног. Овој претпоставци у прилог иде и чињеница да је на корицама истакнуто како је аутор „главни школски надзорник”.

Ђисаловић се потрудио и да свој речник упореди са сличним лексикографским остварењима, у чему је лако препознати и маркетиншке намере, нарочито при срањивању са речником који му је послужио као извор, а био при томе и конкурентан на тржишту: „Том збијеном тумачењу туђинских речи има се захвалити, што је овај речник, иако са 5³/₄ табака краћи од распачаног речника Јована Грчића, од овога богатији за близу једне иљаде туђинских речи”. Предности сопственог речника у односу на остале сведене су на истицање његове *актуелности* и *информативности*, а за то су наведене и конкретне илустрације:

Релативну потпуност овог речника нека илустрира 1.) та околност, што су у њему нашли места *најмодернији појмови* [курзивом истакао А. М.], као авијатика, моноплан, биплан, филм, апаш и др., од којих нема неких ни у Gressler-ову речнику од г. 1912; 2.) та чињеница што на пр. само у трећем табаку овог речника има близу 100 таквих речи, којих нема у досадашњим сличним српским речницима, таке су на пр. апсентан, апсида, апсолутно, апсолвирати, апсорбирати, апстинент, апстрактан, апсумирати, апсурдан, аподиктичан, апокалипса, апокрифан, апологет, апостат(а), апостол, апостроф, апотеоза, апроксимативно, архитект, архива, архон, атика, атила и многе друге са речима, које су из њих изведене.

Последња информација наведена у „Поговору” сасвим је редундантна за лексикографска остварења с почетка XX века, али је индикативно да је аутор ипак осетио потребу да запише и следеће речи, које вероватно више сведоче о недовољно јасном хоризонту очекивања од речника код српске

³Метод одређивања порекла речи додатно се објашњава у потоњем пасусу: „Код ознаке порекла речи пазило се, да се тачно назначи ред, којим је нека реч путовала од народа до народа, док није дошла у српски језик”.

читалачке публике: „На крају се мора још истаћи, да је састављач тежио, да књигу учини што практичнијом, и да није имао никаквих претензија, да даде дело од књижевне вредности”.

4. На основу представљене концепције, као и на основу појединих примера из поговора, јасно је да је Ћисаловић у речник унео и *англицизме*, за које је у „Скраћеницама” датим на почетку речника (стр. 3–4) одредио скраћеницу „**е.** = енглески.” Нема забележених података о томе да ли је и у коликој мери Ћисаловић познавао енглески језик, нити о томе да ли је у вези са англицизмима при изради речника имао сарадника. О промишљању утицаја енглеског језика на српски и остале језике, као и англосаксонске културе, политике и дипломатије на друге не само у окружењу, сведоче и следећи примери из речника:

американизми, мн. особине енглеског језика у Америци. (26)

англиста: познавалац енглеског језика и књижевности. (29)

англицизам: употреба особине енглеског језика у другом језику. (29)

англоамериканец: американац енглеског језика; **англоман** ко је енглезима претерано наклоњен; **англоманија** претерана наклоност према свему енглеском; **англофил** пријатељ енглезима; **англофоб** непријатељ енглезима; **англофобија**, страх од енглеза. (29)

Како Ћисаловић није прецизније навео критеријуме селекције лексема које је унео у речник, па тако ни англицизама, ваља одмах на почетку анализе истаћи да у њему постоје и одреднице наведене у граfiјско-ортографки неадаптираној форми. Остаје нејасно зашто су ови примери уопште унети, зашто речи нису адаптиране (иако се читаоцу нуди претпостављени изговор исписан ћирилицом у загради) и какав им је статус аутор предвиђао:

alderman (изг. аолдерман) е.: (упр. стар човек) члан градског савета (у Енглеској). (21)

all right (изг. ал рајт) све је у реду; добро! (23)

boarding-house (изг. бордин хауз) е. пансијон, где се добива цела опскрба. (61)

brandy (изг. бренди) е. ракија. (63)

viscount (изг. вајкаунт) е. титула, мало нижа од грофовске. (72)

knickerbockers (изг. никер боке) е. неке чакшире до колена. (172)

Poyd назив бродарским друштвима [sic!]. (192)

pointlace е. (изг. појинтлес) шивене чипке. (229)

У овом типу примера највише збуњује следећа одредница: **English** в. англиш (124). Под *инглиш*, међутим, налазимо две одреднице, у којима је дато и оригинално писање:

Инглишмен (Englishman) е. Енглез. (145)

инглиш спокн (English spoken) говори се енглески. (145)

Остаје нејасно зашто је само у овом примеру аутор издвојио један сегмент потоњих одредница и навео га у оригиналној графици и ортографији, коју је потом поновио.

5. И са многим другим примерима које је Ђисаловић навео истраживач мора бити опрезан. У питању, наиме, и нису речи енглеског порекла, већ енглеске речи које су, стицајем различитих околности, написане ћирилицом. Многе од наведених речи никада нису биле део лексичког фонда српског језика, а чини се да их је Ђисаловић навео са циљем да се читаоци што више упознају са англосаксонском културом, енглеским и америчким друштвом и обичајима, природом и градском инфраструктуром, али пре свега са сегментима енглеског језика – нарочито са различитим конвенцијама у њему: поздравима, устаљеним изразима, титулама, друштвеним конвенцијама при обраћању и сл. Отуда по избору примера делимично подсећа и на тзв. *разговорнике* који су били популарни у XIX в. Многе речи које нису никакве позајмљенице у српском језику, и поред тога што су написане ћирилицом, уведене су само да би се преко њих дошло до устаљених енглеских израза и поздрава:

алсвел (all's well), е.: све је добро (одговор страже на ратним лађама). (24)

год (god) е. бог; **годем** (goddam) е. сто му мука! **God save the king (quenn)** (изг. год сев зе кинг или кин): да Бог поживи краља (краљицу)! назив енглеске имне. (81)

ласт нот лист (last not least) е. последњи, али не најгори. (188)

мени (money) е. новац; **time** (изг. тајм); **is money** време је новац. (201)

морнинг е. јутро; good morning! (изг. гуд м.) добро јутро! (207)

рајт (right) е. право; **all right** у реду; тако је. (238)

тајм (time) е. време; **time is money** (изг. тајм из мони) време је новац. (262)

хелп јурселф (help yourself) е. помози сам себи! (282)

Ауторова жеља да се читаоци упознају са конвенцијама и правилима комуникације на енглеском језику видљива је и из облика вокатива српских еквивалената у речничким чланцима:

миледи (mylady) е. милостива госпођо! **милорд** (mylord) е. велможни господине! (203–204)

мистер (mister) е. господине! (205)

сер (sir) е. „господине!?”; наслов вишем племићу. (252)

6. Културолошки приступ селекцији примера условио је да се у Ђисаловићевом речнику нађу многи примери који се неће више наћи у каснијим српским речницима страних речи:

анчови е. сарделе. (37)

аджернин (adjourning), е.: одгода (сабора). (14)

бук (book) е.: књига, списак; **букмекер** (bookmaker) е.: посредник за опкладе на тркама. (65)

Меб (Mab) е. име вили, која се спомиње у Шекспировој трагедији „Ромео и Јулија”. (200)

Тауер (Tower) е. кула у Лондону са музејем. (264)

форинер (foreigner) е. туђинац; **distinguished foreigner** (изг. дистингвижд форинер) отмен туђинац; **forreign office** (изг. форин офис) министарство спољашњих послова. (279)

6.1. Исто се може рећи и за многе друге примере који су унети у речник. Они у Ћисаловићевом речнику имају исти статус са правим англицизмима, исти тип обраде, што јако лепо илуструју именице којима је заправо задатак да опишу енглеско друштво, друштвене односе, титуле и звања у њему:

лорд (lord) е. почастан назив високим племићима и достојанственицима у Енглеској; **лорд-мер** (lord-mayor) е. први начеоник градски (у Енглеској). (193)

центлмен (gentleman) е. отмен и частан човек. (287)

блустокинг (blue-stocking) е. учена женска; пл. bas-bleu. (61)

грум (groom) е. слуга, елегантан стременар. (84)

дендија (dandy) е. кицош. (93)

детектив (detectiv[e]) е. упр. „откривач”; члан тајне полиције. (95)

клуб (club, изг. клеп) е. одељено друштво, задруга. (172)

митинг (meeting) е. народни збор. (205)

моб е. светина. (205)

сефрагета (suffragett) е. жена, која се бори за изборно право женских. (253)

сноб е. уображен тикван; разметало; **снобизам** разметање. (256)

торијевци (tory, мн. togies) е. присталице конзервативне странке; супр. виговци. (268)

фело (fellow) е. друг; члан колегије у великој школи. (276)

хајлајф (high life) е. („висок живот”) госпоштина. (281)

центрија (gentry) е. ниже племство. (287)

цобер (jobber) е. ко игра на берзи, ко тргује папирима од вредности. (287)

џури (jury) е. порота, одбор, који пресуђује и додељује награде; по француском се каже жирија; **џуримен** (jurymen) поротник. (288)

шериф (sheriff) е. кнез. (289)⁴

6.2. Важну улогу у функционисању енглеског и америчког друштва имала је и економија, а одраз економских и финансијских односа видљив

⁴ Лексеме *принц* и *принцеса* наводе се без квалификатора за порекло: **принц** (prince) царевих, краљевих; **принцеса** (princesse) краљевна, кнегињица (234).

је и у Ђисаловићевом речнику, у којем су и у овој сфери измешане већ адаптиране речи у српском језику (*буџет, долар, стерлинг*) са онима које у њему никада нису биле (*ексченџ, игл* и сл.):

буџет (budget) е. предрачун годишњих потреба и покрића. (66)

ексченџ (exchange) е. трампа, измена; меница; берза. (120)

игл (eagle) е. златица од 10 долара. (136)

долар (dollar) е. талир, новац у Сједињеним Државама у Америци; вреди 5 круна. (106)

дребек (draw-back) е. узвратна царина; рабат код плаћања у готову. (108)

северин (sovereign) е. златан новац (1 фунта стерлинга, 25 К). (250)

стерлинг е. сребрн новац; **фунта стерлинга**: новац у вредности од 24 круна. (259)

чек (cheek) е. врста упутнице; уплатни лист. (286)

6.3. Лепу илустрацију енглеског утицаја представља и ширење њихове кухиње и стила исхране. Неке од лексема из ове семантичке сфере потврђене су у српском језику и знатно раније, а очито је да су стигле туђим посредством. У Ђисаловићевом речнику има четири лексеме које именују тип јела и посланица, а пету представља именовање једног од obroка:

ленч (lunch) е. други доручак. (190)

племпудинг е. кув. колач са сувим грођем. (228)

пудинг е. тесто с јајима, маслом, млеком и грођем. (237)

ростбиф (roastbeef) е. говеђа печеница по енглески. (247)

румстек (rumpsteak, изг. ремстек) е. печење од слабине. (248)

6.4. Занимљиво је да је у односу на лексеме из сфере прехране бројем доминирају лексеме са значењем алкохолних пића, којих је шест:

виски (whisk(e)y) е. житна ракија; нека кола на два точка. (72)

гrog е. пиће од рума, шећера и вреле воде. (84)

пунш е. пиће од шећера, арака, теја, воде и лимуна. (238)

рум е. ракија из сока од шећерне трске. (248)

шери (cherry) е. славно шпанско вино. (289)

6.5. И специфичан енглески стил облачења добро је илустрован у Ђисаловићевом речнику, са шест лексема, од којих је једна (шал) и данас сасвим уобичајена:

бокскаф (boxcalf) е. фина телећа кожа. (61)

плед (plaid) е. дебела огртаћа марама, струка (црногорска). (227)

реглен (raglan) е. врста горњег капута, прозвана по генералу Реглену. (241)

- светер** (sweater) е. („знојач”) плетен чест вунен капутић за спорт. (250)
хавелок (havelock) е. врста горњег капута. (281)
шал (shawl) е. велика марама на врат. (288)
ширтинг (shirting) е. чоја за поставу. (289)

6.6. Област спорта и забаве карактеристичне за енглеску доколицу једна је од најбогатије илустрованих у речнику, а многи од спортова и игара већ су били распрострањени и међу Србима:

- боксер** е. борац песницама; **боксирати** песничити се. (61)
бостон е. висту слична игра карата у четворо; врста ваљке. (62)
вист (whist) е. игра с 52 карте и 4 лица. (72)
крикет (cricket) е. игра лоптама. (185)
крокет е. игра лоптама. (185)
лантенис (lawn-tennis) е. игра лоптама у двоје. (188)
мач (mач, изг. меч) е. игра (карата); утакмица; **бити мач** изгубити игру; **начинити мач** добити игру. (200)
ракет е. шорало лопте у тенису. (239)
рекорд (record) е. најбољи успех (у спорту). (242)
спорт (sport) (об. **шпорт**) е. телесне веџбе у пољу ради забаве. (258)
старт е. место, са ког почиње трка; **стартер** е. ко одређује, кад да коњи потрче. (258)
стиплчез (steeplechase) е. трка преко препрека. (259)
терф (turf) е. („травник”); тркалиште. (266)
футбал (football) е. шорлопта; играње шорлопте, ногомет. (281)
хендикеп (handicap) е. коњска утакмица, где се разлика у врсноћи изравнава тежином коња. (282)
покеј (jockey) е. јахач; коњушар; **покејски клуб** дружина људи, који уживају у трци. (287)

6.7. Занимљиво је да је област различитих типова превоза и превозних средстава изузетно заступљена у речнику, чак несразмерно у односу на друга семантичка поља:

- бицикл** е. (bicycle, изг. бајсикл) двоточак. (59)
брек (break) е. отворена друштвена кола са клупама. (63)
бриг (brig) е. или **бригантина** лађа с две катарке. (63)
брум (brougham или broom) е. кола на 2 или 4 точка с непокретним кровом. (64)
вагон (waggon) е. железничка кола. (66)
пропелер (propeller) е. парна лађа на завргањ. (236)

слипер (sleeper) е. праг на жељезничким колима. (256)

трамвај (tramway) е. (коњска) железница. (268)

тендер е. мања лађа у пратњи веће за пренос наредба; кола за гориво за локомотивом. (265)

циг (gig) е. лепа кола на два точка с једним коњем; лак чун. (287)

6.8. Очекивано је да се осим лексике из области људске цивилизације у речнику овога типа појаве и лексеме са значењем животиња специфичних врста за области Енглеске и Америке:

дога (dogge) е. велики енглески пас, огар. (105)

пони (pony) е. мала врста коња. (230)

алигатор амерички корокодил. (22)

бизон л. биво из Америке. (57)

И метафоре у овој сфери лексике потврђене су у овом речнику, а једна се чак и понавља на двама местима:

бул (bull) е. (упр. бик); **џон бул** (John Bull): смешно оличавање енглеског народног карактера. (65)

џон Бул (John Bull) е. шалив назив Енглеза. (287)

булдог (bulldog) е.: самсов; револвер са кратким цевима. (65)

6.9. И многе друге области живота представљене су понеком лексемом, а на основу примера тешко је установити критеријум по којем су селектоване:

бар е. преграда (судска); дворница судска; мала пивница (американска). (52)

беби (baby) е. мало дете; најмлађе у породици. (54)

вириџија (погрешно: верџина) австријска цигара, названа по острву Вирџинији. (72)

док (dock) е. зидом опасно корито воде за градњу и оправку бродова. **доковати** унети у док. (106)

докет (docket) е. трг. списак робе; завежљај робе с адресом. (106)

дресинрум (dressing-room) е. облачионица. (108)

дрил е. увецбавање. (108)

келп е. пепеона сђ из сагорелих морских биљака. (171)

клезет (closet) е. „тајна соба”; проход. (172)

котец (cottage) е. летњиковац. (184)

линч (lynch) е. или **линч-јустиц** е. суђење народа на своју руку (у Северној Америци). (191)

лифт (по е. to lift дићи) строј за узвлачење на спрат. (192)

памфлет (pamphlet) е. погрдан спис; **памфлетиста** писац памфлета. (218)

- плеј** (play) е. глума. (227)
револвер (revolver) е. самокрес, што се окреће (241)
ситингрум (sittingroom) е. соба. (255)
скеч (sketch) е. нацрт. (255)
спич (speech) е. беседа. (258)
сплин (spleen) е. слезобоља; зла воља; гнев, злоба. (258)
тикет (ticket) е. гласаница; улазница. (267)
тост (toast) е. здравица. (268)
трик (trick) е. мајсторија. (270)
филм (film) е. „кожица”; танки лист од целулојида, на којем се фотографишу слике за бијоскоп.” (277)
фоклор (folklore) е. или **фолклористика** наука о народима. (278)
хумбуг (humbug, изг. хембер) е. завааравање. (284)
чартер (charter) е. писмена заштита. (286)

7. Из свих наведених примера видљиво је да апсолутну већину речи енглеског порекла и енглеских речи чине именице, а понекад њих прате и изведени глаголи, творбено адаптирани. Тако уз именице *блеф*, *боксер* и *док* стоје глаголи *блефовати*, *боксирати* и *доковати*: **блефовати** правити блеф. (60), **доковати** унети у док (106). Самостално је дат глагол *фоповати*: **фоповати** (for) е. титрати се. (279). Веома су занимљиви примери буквалних преведеница енглеских глаголских конструкција: **мач** (mach, изг. меч) е. игра (карата); утакмица; **бити мач** изгубити игру; **начинити мач** добити игру. (200)

Поред глагола, у речнику су потврђена и само три придева, од којих ни један заправо није био адаптирана позајмљеница у српском језику: **литл** (little) е. мален (192), **фешјонебл** (fashionable) е. по моди, учтив (276), **шокинг** (shocking) е. неугодан, саблажњив (290).

8. За историјску стандардологију српског језика велики број наведених примера из Ђисаловићевог речника нема никакву вредност. У питању су, наравно, примери који никада нису продрли у било који идиом српског језика, па ни у стандардни језик. Грешка би била, међутим, игнорисати примере у којима су англицизми у речнику другачије адаптирани но што су то данас у стандардном језику. Путеве и механизме устаљивања форми англицизама до данас нисмо довољно детаљно истражили. Зато издвајамо примере са другачијом формом у односу на данашњу: **клаун** (clown) е. звекан; лудесало (171), **пасажа** (passage) е. пролаз, прелаз; украс мелодији; одмерен коњски ход (221), **фарм** е. мајур; **фармер** е. мајурција, закупник (275).

Њима придодајемо и примере већ наведене у другим контекстима: **блефовати** правити блеф. (60), **боксирати** песничити се (61), **букмекер**

(bookmaker) е.: посредник за опкладе на тркама (65), **румстек** (rumpsteak, изг. ремстек) е. печење од слабине (248), **пунш** е. пиће од шећера, арака, теја, воде и лимуна (238), **мач** (match, изг. меч) е. игра (карата); утакмица (200), **ракет** е. шорало лопте у тенису (239), **футбал** (football) е. шорлопта; играње шорлопте, ногомет (281).

Наведени примери показују да су у Ђисаловићевом речнику у односу на данашње облике англицизми различито адаптирани: а) фонетско-фонолошки (*клаун : клонв, румстек : рамстек, пуниш : пунч, мач : меч, ракет : рекет*); б) ортографски (*футбал : фудбал*); в) творбено (*пасажа : пасаж, фарм : фарма, блефовати : блефирати, боксирати : боксовати*). Несумњиво је да ће примери различите творбене адаптације привући највећу пажњу истраживача стандардизацијских процеса.⁵

8.1. Да је конкуренција облика англицизама постојала и у време објављивања Ђисаловићевог речника, потврђују следећи примери: **спорт** (sport) (об. **шпорт**) е. телесне вежбе у пољу ради забаве (258), **страјк** (strike, об. **штрајк**) е. обустава рада; **страјковати** обуставити рад (260), **репортер** и **рипортер** е. извештач (новинарски) (244). Аутор, дакле, оставља напомене да је облик *шпорт* обичнији од *спорт*, а облик *штрајк* од облика *страјк*, док облике *репортер* и *рипортер* наводи напоредо.

8.2. Ђисаловић повремено и недоследно скреће пажњу и на примере другачије фонетско-фонолошке адаптације његове одреднице у односу на оригинални изговор: **бицикл** е. (bicycle, изг. бајсикл) двоточак (59), **хумбуг** (humbug, изг. хембег) е. заваравање (284).

9. У закључку сагледавања обраде англицизама и енглеских речи и израза у Ђисаловићевом речнику нагласићемо да се многим примерима мора прићи са великим методолошким опрезом, јер се из угла србистике могу сматрати занимљивим само на нивоу анализе индивидуалних напора аутора да речници страних речи буду штиво које нуди и више од онога понуђеног насловом, односно једна врста увода у англосаксонску културу и комуникацију на енглеском говорном подручју. Слабо познавање енглеског језика онемогућило је Ђисаловића да успешно одговори прохтевима које је пред себе поставио.

Упркос очигледним недостацима у обради наведене лексике и израза, мањкавостима везаним за корпус и принципе селекције примера, као и недовољној ауторовој промишљености питања какав статус треба одредити различитим англицизмима у стандардном језику, Ђисаловићев *Речник страних речи у српском језику* пружа истовремено и занимљиву грађу, нарочито за истраживања механизма устаљивања облика англицизама у српском језику.

⁵ Посебну анализу, али у ширем контексту других речника, заслужују примери *дендија* и *центрија*: **дендија** (dandy) е. кицош (93), **центрија** (gentry) е. ниже племство (287).

Посебно је питање, које ћемо покренути у следећим истраживањима, и које англицизме први речници страних речи не потврђују иако су се појавили у српском језику још у славеносрпској епохи. У Ћисаловићевом речнику, на пример, нема лексема *харинга*, *магазин*, *манчестер*, *махагони*, *пер*, *фармерски*, *цидер* итд., које су се појављивале у српској штампи и другој литератури још током XIX и XX века (Милановић 2017).

Тако и Ћисаловићево дело потврђује да су први речници страних речи код нас пре свега сведочанство о ауторима речника и њиховим погледима на језик но сведочанство о језику самом. Стога их треба користити обазриво, водећи рачуна о чињеници да у време њиховог настанка ни теоријска ни практична лексикографија још увек у нашој средини нису били довољно развијени.

ЛИТЕРАТУРА

- Бајић 2010:** Сања Бајић, *Англицизми у српском језику*, Бања Лука – Београд: Бесједа – Ars Libri.
- Вујић 2023:** Јелена Вујић, „Англицизми као неологизми у језику штампе српске дијаспоре у САД на почетку XX века”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 52/1 [у штампи].
- Вујић/Милановић 2023:** Јелена Љ. Вујић и Александар М. Милановић, *Језик писаног наслеђа Срба у Америци*, Београд: Чигоја штампа.
- Ивановић 2023:** Ненад Ивановић, „Функција лексике енглеског порекла и видови њене адаптације у путопису ’Нови свет или у Америци годину дана’ (1934) Јелене Димитријевић”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 52/1 [у штампи].
- Милановић 2017:** Александар Милановић, „Англицизми у српском језику предвуковског периода”, у: *Семинар српског језика, књижевности и културе. Предавања*, 6, Београд: Међународни славистички центар – Филолошки факултет, 101–106.
- Милановић 2018:** Александар Милановић, „Александар Белић и ’београдски стил’”, у: *Александар Белић и „београдски стил”* (ур. Драгана Мршевић Радовић, Бошко Сувајџић и Александар Милановић), Београд: Филолошки факултет, 13–30.
- Милановић 2023:** Александар Милановић, „Српско писано наслеђе у Сједињеним Америчким Државама”, у: *Границе српског језика : зборник радова са Треће интеркатедарске србистичке конференције* (ур. Александар Милановић), Београд: Завод за унапређивање образовања и васпитања, 221–240.
- Прћић 2011:** Tvrtko Prčić, *Engleski u srpskom*, drugo izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet.

Сурдучки 1978: Milan Surdučki, *Srpskohrvatski i engleski u kontaktu*, Novi Sad: Matica srpska.

Шипка 1999: Милан Шипка, „Морфолошка адаптација новијих англицизама”, у: *Актуелни проблеми граматике српског језика* (гл. ур. Јудита Планкош), Суботица – Београд: Народна библиотека Србије – Институт за српски језик САНУ, 261–274.